

Izdevējs: Ministru kabinets

Veids: rīkojums

Numurs: 83

Pieņemts: 18.02.2015.

Stājas spēkā: 18.02.2015.

Publicēts:

**Latvijas Vēstnesis, 35,
19.02.2015.**

OP numurs: 2015/35.9

Ministru kabineta rīkojums Nr.83

Rīgā 2015.gada 18.februārī (prot. Nr.9 24.§)

Par Zaļā iepirkuma veicināšanas plānu 2015.-2017.gadam

1. Apstiprināt Zaļā iepirkuma veicināšanas plānu 2015.-2017. gadam (turpmāk - plāns).
2. Noteikt Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju par atbildīgo institūciju plāna īstenošanā.
3. Ministrijām un citām atbildīgajām institūcijām atbilstoši tām piešķirtajiem budžeta līdzekļiem, kā arī piesaistot ārvalstu finanšu palīdzības fondu finansējumu, nodrošināt plānā paredzēto pasākumu izpildi plānā noteiktajos termiņos.
4. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai katru gadu sagatavot informatīvo ziņojumu par plāna īstenošanas gaitu, un vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministram līdz 1. maijam iesniegt to Ministru kabinetā.

Ministru prezidente *Laimdota Straujuma*

Zaļā iepirkuma veicināšanas plāns 2015.-2017.gadam

Rīga, 2015

Saturs

Saīsinājumi

Ievads

1. Esošās situācijas raksturojums

1.1. Zaļā publiskā iepirkuma tiesiskais pamats

1.2. Kritēriji Zaļā publiskā iepirkuma veikšanai

1.3. Zaļā publiskā iepirkuma prasību iekļaušana ES finansētos projektos

1.4. Dzīves cikla izmaksas

1.5. Ekomarkējums un tā nozīme

1.5.1. Ieguvumi veicot ZI un ZPI

2. Stratēģiskie virzieni, ietvars

2.1. Zaļā iepirkuma/zaļā publiskā iepirkuma ieviešana Latvijā

2.2. Zaļā iepirkuma/zaļā publiskā iepirkuma darbība

2.3. Būtiskākās problēmas zaļā iepirkuma plašākai izmantošanai

3. Rīcības virzieni un pasākumi zaļā iepirkuma veicināšanai

4. Pārskata sniegšanas un novērtēšanas kārtība

Saīsinājumi

ANO - Apvienoto Nāciju Organizācija

Direktīva 2004/18/EK - 2004. gada 31. marta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva Nr. 2004/18 par procedūru koordinēšanu valsts darbuuzņēmumu līgumu, valsts piegādes līgumu un valsts pakalpojumu līgumu piešķiršanai 2004/18/EK

Direktīva 2004/17/EK - 2004. gada 31. marta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/17/EK, ar ko koordinē iepirkuma procedūras, kuras piemēro subjekti, kas darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs

Direktīva 2014/24/ES - 2014. gada 26. februāra Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK

Direktīva 2014/25/ES - 2014. gada 26. februāra Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2014/25/ES par iepirkumu, ko īsteno subjekti, kuri darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs, un ar ko atceļ Direktīvu 2004/17/EK

EIS - elektronisko iepirkumu sistēma

EK - Eiropas Komisija

EM - Ekonomikas ministrija

ES - Eiropas Savienība

ESI fondi - Eiropas Reģionālās attīstības fonds, Eiropas Sociālais fonds, Kohēzijas fonds, Eiropas lauksaimniecības fonds lauku attīstībai, Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonds.

FM - Finanšu ministrija

IKP - iekšzemes kopprodukts

IUB - iepirkumu uzraudzības birojs

IT - informācijas tehnoloģijas

KPFI - Klimata pārmaiņu finanšu instruments

MK - Ministru kabinets

NAP - Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014. - 2020.gadam

SAM - specifiskie atbalsta mērķi

SEG - siltumnīcefekta gāzes

OECD - Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija

PIL - publisko iepirkumu likums

Regula 2013/1303/EK - 2013.gada 13.decembra Eiropas Parlamenta un Eiropas Padomes regula 2013/1303/ES, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 1083/2006

VARAM - Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

VPVB - Vides pārraudzības valsts birojs

VRAA - Valsts reģionālās attīstības aģentūra

ZM - Zemkopības ministrija

ZI - zaļais iepirkums

ZPI - zaļais publiskais iepirkums

ZI VP - zaļā iepirkuma veicināšanas plāns

VIS - Vienotā informācijas sistēma

Ievads

1992.gadā ANO rīkotās starptautiskās Riodežaneiro konferences deklarācijas rīcības plānā Agenda 21 minēts aicinājums valdībām atbildīgi izturēties pret publisko iepirkumu. Videi draudzīgu iepirkumu process par zaļo iepirkumu tika nodēvēts 10 gadus vēlāk - Rio+10 Johannesburgas konferencē. Kopš šī laika ideja guvusi popularitāti visā pasaulē, ieskaitot ES.

ZI ir viens no vides politikas instrumentiem līdztekus videi draudzīgām tehnoloģijām, videi draudzīgu preču ražošanai un vides pārvaldības sistēmu ieviešanai. **ZI** ir sistemātiska vides nosacījumu integrēšana, aplūkojot preces vai pakalpojuma izmaksas visā to dzīves cikla laikā - sākotnējo cenu, ekspluatācijas izmaksas (piemēram, elektroenerģijas un ūdens patēriņš, apkope), radīto atkritumu apsaimniekošanas izmaksas, utilizācijas izmaksas, kalpošanas ilgumu u.c. **ZI** mēdz dēvēt arī par gudri izdarītu iepirkumu (no angļu: *smart procurement*), jo tas vienlaicīgi gan uzlabo iepirkumu efektivitāti, gan izmaina preču un pakalpojumu tirgu videi draudzīgā un sociāli atbildīgā virzienā.

Katru gadu ES dalībvalstis kopumā publiskā iepirkuma mērķiem tērē vidēji 19% no IKP¹. Latvijā publiskais iepirkums veido 17% no IKP. Šāda ietekme uz preču un pakalpojumu tirgu ir nozīmīga, tāpēc, iekļaujot vides prasības publiskajā iepirkumā (veicot zaļo publisko iepirkumu), ir iespējams ne vien veicināt videi draudzīgu preču un pakalpojumu īpatsvara pieaugumu tirgū, bet arī panākt finansiālus un sociālus uzlabojumus². Tādejādi zaļais publiskais iepirkums var kalpot kā "kritiskā masa" videi draudzīgo preču tirgus attīstībai³.

ZPI ir "process, kura ietvaros valsts un pašvaldības iestādes cenšas iepirkt preces, pakalpojumus un būvdarbus ar

iespējami mazāku ietekmi uz vidi, ņemot vērā dzīves cikla izmaksas produktiem vai pakalpojumiem ar vienādu primāro funkciju"⁴.

ZPI ir kļuvis par vienu no ES vides, klimata un enerģijas politikas prioritārajiem instrumentiem, tāpēc vides nosacījumu iekļaušana publisko iepirkumu specifikācijās ir prioritārs uzdevums arī Latvijā.

ZI VP ir stratēģisks īstermiņa politikas plānošanas dokuments, kura mērķis ir veicināt ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu, palielinot ZI īpatsvaru, īpaši ZPI. ZI VP paredz nodrošināt, ka sākot ar 2015.gadu iepirkumi, kas tiek plānoti no valsts un pašvaldību budžeta un kuriem tiek piemērots ZI, sasniedz vismaz 15% finansiālā izteiksmē no kopējā valsts un pašvaldību iestāžu veikto iepirkumu apjoma, 2016.gadā 20% un 2017.gadā 30%, ka ZI un ZPI prasības tiek piemērotas un integrētas ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanas procesā.

Zaļā iepirkuma veicināšanas plāns 2015. - 2017.gadam neattiecas uz Aizsardzības un drošības jomas iepirkuma likuma 3.panta pirmās daļas pirmā un otrā punkta iepirkumiem, kā arī precēm, kas tieši saistītas ar šīs daļas 1. un 2.punktā minētajām precēm jebkurā to aprites cikla posmā.

Zaļā iepirkuma nosacījumi ir sabiedrības ieguvums ilgtermiņā, kas veido, apdomīgu, ilgtspējīgu un integrējošu izaugsmi, jo pirmkārt tas saistīts ar vides uzlabošanas un aizsardzības aspektiem. Zaļā iepirkuma priekšrocības ir produktu pārvadāšanas attāluma ierobežojums, kas samazina oglekļa dioksīda emisiju, kā arī veicina energoefektivitāti un dabas resursu saglabāšanu. Tāpat zaļā iepirkuma nosacījumi paredz izmaksu ietaupījumu, kas paralēli veido lielāku sabiedrības uzticību valsts pārvaldes iestādēm. Izvirzītā mērķa sasniegšanai ZI VP ietvaros ir definēti konkrēti uzdevumi iesaistītām pusēm un precīzi izmērāmi sasniedzamie rezultāti, kā arī paredzēta monitoringa sistēma progresa un problēmu novērtēšanai.

Trīs galvenās ZI VP daļas:

1. pašreizējās situācijas apskats (informācija par ZI veikšanas ieguvumiem, saistību ar citiem plānošanas dokumentiem, tiesisko regulējumu, kā arī līdz šim paveikto ZI ieviešanā un veicināšanā);

2. stratēģiskie virzieni, ietvars (mērķis, rīcības virzienu formulējums, finansējuma avoti, publiskā iepirkuma darbība, būtiskākās problēmas zaļā iepirkuma/ zaļā publiskā iepirkuma plašākai izmantošanai);

3. rīcības virzieni (formulēti 3 ZI VP rīcības virzieni, kuru realizēšanai noteikti konkrēti pasākumi).

Ar ZI VP palīdzību tiks veicināta Direktīvas 2004/18/EK, Direktīvas 2004/17/EK, kā arī Direktīvu 2014/24/ES un Direktīvas 2014/25/ES ieviešana. Tāpat ZI VP sekmēs NAP2020 prioritātē "Izaugsmi atbalstošas teritorijas" noteiktā rīcības virziena "Dabas un kultūras kapitāla ilgtspējīga apsaimniekošana" uzdevuma "Energoefektīvu un ekoloģiskas izcelsmes preču un pakalpojumu ("Zaļais publiskais iepirkums") plašāka nodrošināšana publiskajos iepirkumos" realizēšanu. Ar šī ZI VP izstrādi tiek izpildīts arī Vides politikas pamatnostādnes 2014. - 2020.gadam rīcības virziena (A4) "Uz tirgu balstītu ekonomisko instrumentu izmantošana vides politikas mērķu sasniegšanā" ietvaros noteiktais uzdevums "Zaļā publiskā iepirkuma piemērošanas veicināšana (ZI VP izstrāde)".

1. Esošās situācijas raksturojums

1.1. Zaļā publiskā iepirkuma tiesiskais pamats

ZPI nozīme tiek uzsvērtā arvien vairāk ne tikai ES, bet arī tādu starptautisko organizāciju līmenī kā OECD. Pašlaik ZPI ir integrēts ES rīcības plānā par ilgtspējīgu ražošanu un patēriņu, kā arī ilgtspējīgas industrijas politikā. Tāpat ilgtspējīga patēriņa un ražošanas veicināšanas principi ir noteikti tādos starptautiskos attīstības plānošanas dokumentos kā ANO Tūkstošgades deklarācijā un ANO ilgtspējīgas attīstības konferences "Rio+20" dokumentos⁵. Savukārt ES stratēģija "Eiropa 2020" gudrai, ilgtspējīgai un integrētai izaugsmei uzsver, ka ZPI ir viens no līdzekļiem šādas izaugsmes sasniegšanai. No starptautiskās perspektīvas ES ir saistoša vienošanās ar Pasaules Tirdzniecības organizāciju par vispārīgo iepirkumu⁶.

Publiskā iepirkuma tiesiskais pamats ir definēts ES Iepirkuma direktīvās:

- Direktīva Nr. 2004/18/EK;
- Direktīva Nr. 2004/17/EK.

2004. gada 31. martā pieņemtās iepirkuma direktīvas nostiprina un papildina juridisko kontekstu. To deklarācijās un noteikumos ir īpaši minētas iespējas iekļaut vides apsvērumus tehniskajā specifikācijā un līguma piešķiršanas kritērijos, kā arī līguma darbības nosacījumos.⁷

Publiskā iepirkuma būtība ir piedāvājuma un pieprasījuma saskaņošana, lai piegādātu tās preces, pakalpojumus un būvdarbus, par kuru nodrošināšanu atbild publiskais sektors. Šeit piemēro divus pamatprincipus:

- izdevumu lietderība;

- godīga rīcība.

Izdevumu lietderība - līgumslēdzējām iestādēm ir pienākums par nodokļu maksātāju naudu iegūt izdevīgāko piedāvājumu, veicot iepirkumu. Izdevīgākais piedāvājums ne vienmēr nozīmē lētākā piedāvājuma izvēli. Tas nozīmē, ka ir jāatrod izmaksu un kvalitātes attiecības ziņā visizdevīgākais risinājums, kas atbilst pasūtītāja izvirzītajām prasībām, tostarp vides jomā. Nosakot izdevīgāko piedāvājumu, tiek ņemtas vērā ne tikai preču un pakalpojumu izmaksas, bet arī vairāki citi faktori, piemēram, kvalitāte, efektivitāte, lietderība un atbilstība mērķim.

Viens no šiem faktoriem var būt vides aizsardzība, un tādējādi tas ir līdzvērtīgs apsvērums citu starpā, piešķirot tiesības slēgt līgumu.

Godīga rīcība nozīmē iekšējā tirgus principu piemērošanu, uz kā balstās publiskā iepirkuma direktīvas un valsts tiesību akti, kas izstrādāti, pamatojoties uz šīm direktīvām. Vissvarīgākie principi ir šādi: diskriminācijas aizliegums, vienlīdzīga attieksme, pārredzamība, samērīgums.⁸

Integrējot Direktīva 2004/18/EK un Direktīva 2004/17/EK normas Latvijas normatīvajos aktos, Latvijā iespēja veikt ZPI ir noteikta Publisko iepirkumu likuma 17., 21., 42., 46., un 46¹. pantā, kuri regulē vides kritēriju izmantošanu publiskā iepirkuma procedūrā. Tāpat iespēju veikt ZPI ir noteikta Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likums 19., 20., 26., 45. un 51. pantā, kā arī Sabiedriskā transporta pakalpojumu likuma 18. pantā.

2014.gada 26.februārī ir pieņemta Direktīva 2014/24/ES un Direktīva 2014/25/ES, kas paredz ar vidi saistītu kritēriju iekļaušanu publiskajos iepirkumos un kas jāpārņem nacionālajos tiesību aktos līdz 2016.gada 18.aprīlim.

Līdz šim nav tikusi izstrādāta direktīva, kas regulē tieši ZI un ZPI, tomēr Eiropas tai skaitā Latvijas vides un klimata politika netieši veicina ZPI kritēriju izmantošanu. Dažām jomām kā, piemēram, biroja tehnikas iegādei ir pievērsta pastiprināta uzmanība.

Pamatojoties uz ES dalībvalstu noteiktajiem un sasniegtajiem rādītājiem, Komisijas paziņojumā Eiropas Parlamentam, padomei, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai tika ierosināts, ka līdz 2010.gadam visās ES dalībvalstīs 50% no visām iepirkuma procedūrām būtu jābūt zaļām, kur "zaļš" nozīmē atbilstību apstiprinātiem kopējiem ZPI kritērijiem⁹. Procentuālais īpatsvars tiek izteikts ar zaļo iepirkumu skaitlisko un līgumcenas īpatsvaru no kopējā nozarē noslēgtā iepirkumu skaita un līgumcenas. Tomēr šis EK ierosinājums netika noteikts kā obligāti īstenojams, līdz ar to ne visas dalībvalstis, t.sk. Latvija, to ir īstenojušas.

Esošajā situācijā, lai varētu veikt ZPI un ZI ir veiktas sekojošas darbības - Publisko iepirkumu likuma grozījumu pieņemšana, Ministru kabineta 2014.gada 9.septembra instrukcija Nr.5 "Zaļā publiskā iepirkuma kritēriju piemērošanas instrukcija valsts tiešās pārvaldes iestāžu veiktajiem pārtikas produktu piegāžu un ēdināšanas pakalpojumu iepirkumiem" (šobrīd zaudējusi spēku) un 2014.gada 28.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.673 "Noteikumi par vides kritēriju piemērošanu un piedāvājuma izvēles kritēriju noteikšanu pārtikas produktu piegādes un ēdināšanas pakalpojumu iepirkumiem" pieņemšana.

ZPI politika vadošajās ES dalībvalstīs:

- Austrijā - 5 fiksēti sasniedzamie mērķi (95% IT precēm; 80% - elektrībai; 30% - papīram; 95% - tīrīšanas līdzekļiem; 20% transportlīdzekļiem;
- Somijā - mērķis valsts iestādēs sasniegt 100% 2015.gadā (pašvaldību iestādēm 50% 2015.gadā);
- Francijā - 15 preču grupām plānā noteikti obligāti sasniedzamie mērķi;
- Vācijā - obligāts nosacījums ir iepirkumā izmantot dzīves cikla izmaksas;
- Nīderlandē - valsts iestādēm, reģionos un pašvaldībās 100% 2015.gadā;
- Zviedrijā - 2010.gadā sagatavoti kritēriju dokumenti lietošanai ZPI 60 preču / pakalpojumu grupām;
- Lielbritānijā - izmanto t.s. SOGE mērķus (ilgtspējīgas attīstības panākšana valsts iestādēs) ar mērķi panākt oglekļa dioksīda emisiju nepalielināšanos un par 30% samazināt CO₂ emisijas līdz 2020.gadam.

1.2. Kritēriji ZPI veikšanai

Par Zaļo iepirkumu var dēvēt iepirkumu, kurā tiek izmantots vismaz viens zaļā iepirkuma kritērijs, kā arī tas veido vismaz 5% finansiālā izteiksmē no kopējās līguma summas.

Nosakot, kas tiks iepirkts, ir būtiski pārzināt tirgu. Ir ļoti grūti izveidot priekšstatu par izstrādājumu, pakalpojumu vai darbiem, nezinot, kas tirgū ir pieejams. Videi draudzīgas alternatīvas ne vienmēr ir viegli saskatāmas vai labi reklamētas, tāpēc ir jāveic tirgus izpēte. Tirgus analīze ir vispārīgs apskats par tirgus iespējām, kas var apmierināt jūsu noteiktās vajadzības. Tirgus analīze būs sekmīga, ja to veiks atklāti un objektīvi, ar mērķi atrast tirgū pieejamos vispārējos

risinājumus un nevis, ko piedāvā iepriekš izvēlētie uzņēmēji vai tādi uzņēmumi, kuriem tiek dota priekšroka. Šai gadījumā tirgus analīze parādīs draudzīgas alternatīvas, ja tādas pastāv, un esošo iespēju cenu līmeni.

Videi draudzīgu piegādes un pakalpojumu līgumu vērtē pēc tā rezultāta: galaprodukta vai sniegtā pakalpojuma. Svarīgs apsvērums ir uzlabot vispārējo enerģijas patēriņu, piemēram, paaugstinot energoefektivitāti. Vēl viens apsvērums attiecas uz videi draudzīgā izstrādājuma vai pakalpojuma ekoloģiskajām sekām atkritumu likvidācijas stadijā. Tirgus analīzes rezultātā var vērot ievērojamas atšķirības attiecībā uz:

- likvidējamo *daudzumu*,
- materiālu kaitīgo *ietekmi*,
- materiālu apjomu, ko var *otrrreizēji pārstrādāt*.¹⁰

Nosakot, kurus produktus, pakalpojumus un būvdarbus izvirzīt kā prioritātes, sākumā ir jāņem vērā trīs galvenie zemāk aprakstītie faktori.

- **ietekme uz vidi.** Izvēloties produktus (piemēram, autoparkus) vai pakalpojumus (piemēram, uzkopšanas pakalpojumus), kas dzīves cikla laikā ievērojami ietekmē vidi.

- **ietekme uz budžetu.** Koncentrējoties uz jomām, kas saistītas ar iestādei nozīmīgiem izdevumiem.

- **iespēja ietekmēt tirgu.** Koncentrējoties uz jomām, kas var visvairāk ietekmēt tirgu. Tas var būt atkarīgs no līguma apjoma, vai nozīmes, kādu piegādātāji piešķir iespējai slēgt iepirkuma līgumus ar publiskā sektora klientiem.¹¹

Vides nosacījumus var iekļaut:

- **konkursa nosaukumā /līguma priekšmetā** - vides pieminēšana iepirkuma nosaukumā dara zināmu, ka līgumā nozīmīga loma būs ekoloģiskajiem raksturlielumiem;

- **tehniskajās specifikācijās**, piemērojot tehniskos standartus, ekomarkējumu kritērijus un arī ar energoefektivitātes līmeni saistītus nosacījumus :

- ierobežojumi noteiktu vielu, savienojumu klātbūtnei precē vai izstrādājumā,

- maksimālās pieļaujamās vielu un savienojumu koncentrācijas,
- vēlamās apstrādes un ražošanas metodes,
- preces lietošanas garantijas un veida prasības,
- prasības par informāciju lietotājiem;

- **pretendentu atlases prasībās:**

- atbilstoša tehniskā aprīkojuma esamība,
- atbilstošas zināšanas un profesionālā kvalifikācija,
- iepriekšējā pieredze līdzīgos darbos;

- **saimnieciski visizdevīgākā piedāvājuma izvēle** - izvēloties piemērot saimnieciski visizdevīgākā piedāvājuma izvēles kritēriju, līdztekus cenai var tikt vērtēti arī citi kritēriji, tajā skaitā arī vides aspekti. Ir jāveic dzīves cikla analīze, ar kuras palīdzību var novērtēt visas preces dzīves cikla laikā radušās izmaksas (preces cena, uzstādīšana, energoresursu izmaksas, lietošanas izmaksas, uzturēšanas izmaksas un utilizācijas izmaksas);

- **speciālos līguma izpildes nosacījumos** saistībā ar vides aizsardzības prasībām, ievērojot nosacījumu, ka tie ir norādīti iepirkuma dokumentācijā (pasūtītājs var konkretizēt, piemēram, kā preces piegādājamas, pakalpojuma sniegšanas veidu un prasības personālam par noteiktu kvalifikāciju.

Svarīgs raksturojums ir arī produkta ilgmūžība. Dažos gadījumos sākotnēji var šķist, ka izdevīgi ir iegādāties vislētākos produktus/iekārtas, bet laika gaitā tie var izrādīties krietni dārgāki un kaitīgi videi. Zemākas kvalitātes produktiem/iekārtām (neatkarīgi no to vides raksturojumiem) parasti ir īsāks mūžs. Ja lētāku produktu/iekārtu ir jānomaina biežāk nekā dārgāku produktu/iekārtu, izdevumi aug, tiek patērēta papildu enerģija un rodas vairāk atkritumu.

Šobrīd ES ir izstrādājusi ZPI kritērijus 21 prioritārai preču un pakalpojumu grupai, kuras tiek regulāri atjauninātas un papildinātas⁸. Kritēriji ir paredzēti, lai tos iekļautu iepirkumu konkursa dokumentos. Tie ietver informāciju par verificācijas metodēm, balstoties uz pierādījumu bāzes datiem, esošajiem ekomarkējuma kritērijiem un informāciju, kas iegūta no ieinteresētajiem nozares pārstāvjiem, sabiedrības un dalībvalstīm. Informācijas bāze veidota, analizējot pieejamos zinātniskos datus, kas iegūti izmantojot preču dzīves cikla aprites pieeju, kā arī iesaistot ieinteresētās puses. Lai gan

kritēriji ir izveidoti ZPI, tos iespējams arī piemērot, veicot ZI.

ZPI kritēriji ietver ne vien izejvielu ieguves, ražošanas procesa un produkta materiāla sastāvu un tā dzīves ciklu (u.c.), bet arī piegādes posmu, kas ir ļoti būtisks faktors pārtikas produktiem.

Tā kā preču piegādes līguma izpilde aprobežojas ar preču piegādi, galvenās iespējas ietvert tajos ekoloģiskus līguma izpildes papildnoteikumus attiecas uz preces piegādes veidu. Daži vienkāršākie veidi, kā uzlabot līguma ekoloģiskās sekas ir šādi:

- prasība par preču piegādi **atbilstošos daudzumos**. Parasti tas nozīmē piegādi lielos apjomos, jo tas samazina transportēšanas ekoloģiskās sekas uz vienu preces vienību salīdzinājumā ar gadījumu, kad preces tiek piegādātas biežāk mazākos daudzumos. Nosakot maksimālo piegāžu skaitu nedēļā vai mēnesī arī var panākt līdzīgu rezultātu;

- prasība, lai piegādātājs savāc visus **ar precēm saistītos iepakojumus (un nodrošina atkārtotu lietošanu vai pārstrādi)**. Tas rada divkāršas priekšrocības, jo iepakojums tiek centralizēti savākts atkārtotai lietošanai vai pārstrādei un vienlaikus stimulē piegādātāju lietot mazāk nevajadzīga iepakojuma.¹²

Saskaņā ar Direktīvām Nr. 2004/17/EK un Nr. 2004/18/EK, un Nr. 2014/24/ES, un Nr. 2014/25/ES ražošanas metodes var tieši ņemt vērā, nosakot tehnisko specifikāciju.¹³

Kritēriji tiek iedalīti divos līmeņos¹⁴:

Pamatlīmeņa ZPI kritēriji (pamatkritēriji) attiecas uz visbūtiskāko ietekmi (*piemērs sniegts 1.tabulā*) uz vidi un kritēriji ir izveidoti tā, lai tos varētu izmantot ar minimālām papildus atbilstības pārbaudēm un bez ievērojama izmaksu pieauguma. Pamatkritērijus var izmantot jebkura līgumslēdzēja iestāde, un tie attiecas uz būtiskāko ietekmi uz vidi. Pamatkritērijus var piemērot jebkurš pasūtītājs bez būtiskas konsultēšanās ar ekspertiem.

Paplašinātā līmeņa ZPI kritēriji (izvērstie kritēriji) ir paredzēti tiem pasūtītājiem, kas cenšas iepirkt videi visdraudzīgākās preces, kuras pieejamas tirgū, un šie kritēriji var prasīt papildus administratīvās procedūras un papildus izmaksas salīdzinājumā ar citām precēm, kas pilda to pašu funkciju.

1.tabula

ES izstrādāto ZPI kritēriju pamatprincipi kopēšanas un grafisko papīra piemērā¹⁵

Būtiskās ietekmes uz vidi	ZI /ZPI pieeja
Mežu iznīcināšana un iespējama bioloģiskās daudzveidības samazināšanās.	Papīra iepirkums, kura izgatavošanas pamatā ir izlietas, reģenerētas papīra šķiedras (otreizēji pārstrādāts papīrs) vai likumīgi un/vai ilgtspējīgā veidā iegūtas neapstrādātas šķiedras.
Celulozes un papīra ražošanas procesā radītā emisija gaisā un ūdenī.	
Enerģijas un ūdens patēriņš ražošanas procesā.	Papīra iepirkums, kura ražošanā patērēts neliels enerģijas daudzums un radīts neliels izmešu daudzums.
Ķīmisko vielu patēriņš ražošanas procesā.	
Ražošanas procesā radītie atkritumi, piemēram, brāķi un notekūdeņu dūņas.	Atsevišķu vielu neizmantošana papīra ražošanā un balināšanā.

Līdz šim kritēriji ir izstrādāti šādām preču un pakalpojumu grupām¹⁶:

- transports;
- dārzkopības pakalpojumi un produkti;
- biroja IT aprīkojums;
- kopēšanas un zīmēšanas papīrs;
- tīrīšanas līdzekļi un pakalpojumi;
- ūdens krāni un dušas;
- cietie grīdas segumi;
- sienu paneļi;
- iekštelpu apgaismojums.
- būvniecība;
- ielu apgaismojums un satiksmes signāli;
- elektroenerģija;
- koģenerācija;
- tekstilizstrādājumi;
- pārtika un ēdināšanas pakalpojumi;
- klozetpodi un pisuāri;
- siltumizolācija;
- mēbeles;
- ceļu būve un ceļa zīmes;
- sanitārtehniskā armatūra;
- notekūdeņu infrastruktūra¹⁷.

Katra atsevišķa līguma gadījumā ir jāņem vērā atšķirīga iespējamā ietekme uz vidi. Tomēr piegādes, pakalpojumu un būvdarbu līgumi parasti ietvers nedaudz atšķirīgus apsvērumus.

1. Piegādes līgumi: produkta izgatavošanā izmantoto materiālu ietekme uz vidi un ražošanas procesu ietekme,

atjaunojamo izejvielu izmantošana produkta izgatavošanā, produkta elektroenerģijas un ūdens patēriņš tā izmantošanas laikā, produkta ilgturība/kalpošanas ilgums, produkta pārstrādes/atkārtotas izmantošanas iespējas dzīves cikla beigās, produkta iepakojums un transportēšana.

2. Pakalpojumu līgumi: darbinieku tehniskās zināšanas un kvalifikācija, lai izpildītu līgumu videi draudzīgā veidā, pakalpojuma sniegšanā izmantotie produkti/materiāli, ieviestās pārvaldības procedūras, lai pēc iespējas samazinātu pakalpojuma ietekmi uz vidi, pakalpojuma sniegšanā patērētā elektroenerģija un ūdens un radītie atkritumi.

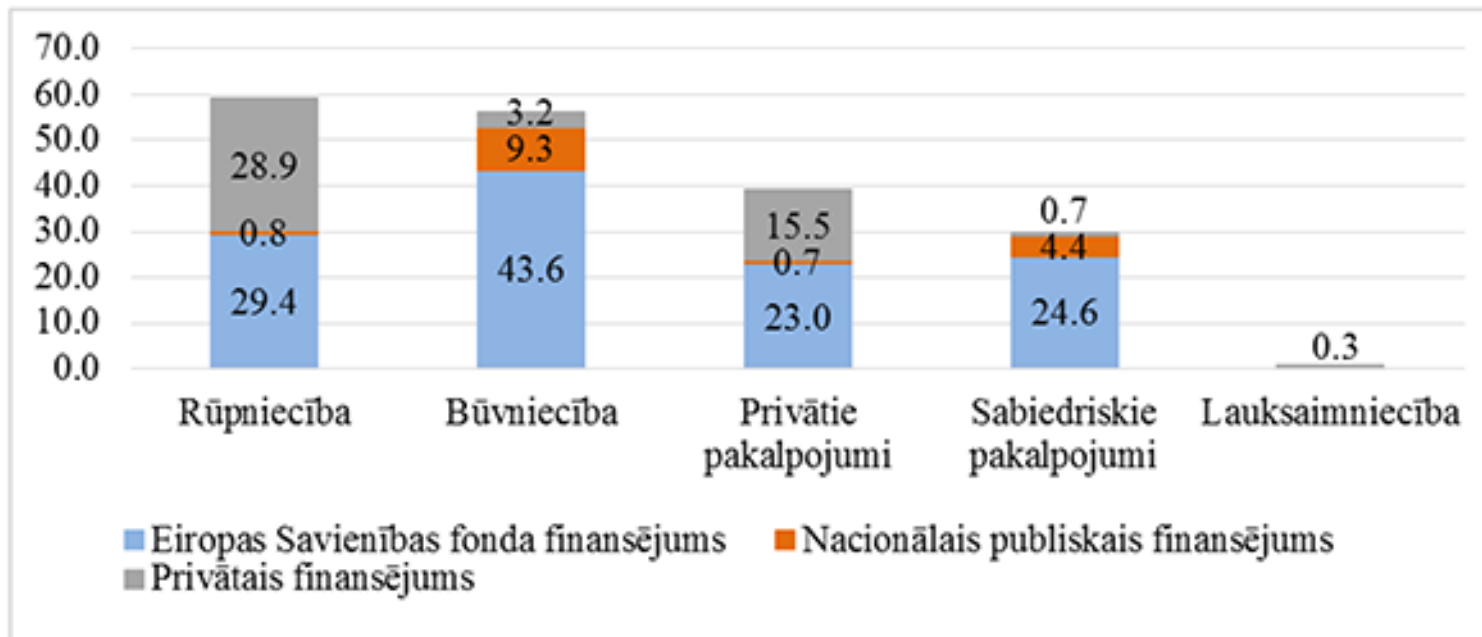
Būvdarbu līgumi: papildus visiem iepriekšminētajiem apsvērumiem, būvdarbu līgumi var ievērojami ietekmēt vidi, piemēram, saistībā ar zemes izmantošanu vai satiksmes plānošanu, īstenojot dažus projektus, būs jāveic oficiāls ietekmes uz vidi novērtējums, kā arī par tā rezultātiem būs jāinformē iepirkuma veicēji.

1.3. ZPI prasību iekļaušana ES finansētos projektos

Eiropas Sociālā fonda, Eiropas Reģionālās attīstības fonda un Kohēzijas fonda (turpmāk - ES struktūrfondi un Kohēzijas fonds) projektu finansējumam ir liela ietekme uz Latvijas tautsaimniecības attīstību. Saskaņā ar Finanšu ministrijas izstrādāto "Informatīvais ziņojums par Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda, Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta, Norvēģijas finanšu instrumenta un Latvijas un Šveices sadarbības programmas apguvi līdz 2014.gada 31.martam" tiek izvērtēta ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda projektu ietekme uz Latvijas tautsaimniecību un to nozīmīgums.

Saskaņā ar Centrālās Statistikas Pārvaldes datiem Latvijas IKP 2013. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, palielinājies par 4,1%, turpinot uzrādīt straujāko kāpumu starp ES valstīm. Jāpiemin, ka 2013. gada ceturtajā ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, IKP palielinājies vien par 3,6%. Pozitīvu ietekmi uz IKP dinamiku ir atstājušas arī ESI fondu (plašākā izpratnē)¹⁸ investīcijas. Analīzes dati apliecina, ka 2013.gadā bez ESI fondu ieguldījumiem IKP pieaugums būtu par aptuveni 1,5 procentpunktiem zemāks.

Kopā no ESI fondu projektu īstenošanai pieejamiem 4,96 mljrd. *euro* publiskā finansējuma, kas ietver gan ESI fondu finansējumu, gan arī valsts budžeta un pašvaldību budžeta līdzfinansējumu (neskaitot piešķirtā valsts budžeta virssaistību finansējumu 404,6 milj. *euro*), ir noslēgti 6 672 līgumi par projektu īstenošanu 5,1 mljrd. apmērā, t.i., 102,7% (jau izmantojot virssaistības). Savukārt finansējuma saņēmējiem ir izmaksāti 3,7 mljrd. *euro* jeb 73,9%.¹⁹

1.attēls No 2014.gada 1.janvāra līdz 2014.gada 31.martam Kohēzijas politikas ietvaros apgūtā finansējuma sadalījums pa nozarēm (NACE 2.red.), milj. euro²⁰

2014.gadā pirmajā ceturksnī lielākie ESI fondu ieguldījumi būvniecības sektorā (82,6%) tika veikti transporta infrastruktūras attīstībā (36 milj. *euro*), autoceļos (68,7% jeb 30 milj. *euro*) un integrētajos projektos pilsētu un lauku reģenerācijai (15,4% jeb 6,7 milj. *euro*), kam ir būtiska loma nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšanā un līdzsvarotās valsts attīstībā. Rūpniecības sektorā 2014.gadā pirmajā ceturksnī tika novirzīti aptuveni 32% no kopējā finansējuma (t.sk. 24% no kopējā ESI fondu finansējuma jeb 29,4 milj. *euro*). Sektora ietveros lielākais finansējums tika apgūts dzeramā ūdens apsaimniekošanas un sadales jomā (15 milj. *euro*) un energoefektivitātes un enerģijas pārvaldības jomā (8,3 milj. *euro*), uzņēmumos, kas ir tieši sasaistīti ar pētniecību un inovāciju (3 milj. *euro*). Jāatzīmē, ka rūpniecības sektoram atskaites periodā tika piesaistīts lielākais privātais finansējums - 28,9 milj. *euro* apmēra, 20,5 milj. *euro* no kā tika apgūti energoefektivitātes un enerģijas pārvaldības jomā.

Lai ESI fondu līdzfinansētajos projektos tiktu atbalstīts ZPI un ZI, normatīvajos aktos par ESI fondu ieviešanu ZPI un ZI jāiekļauj kā atbalstāmās darbības un attiecināmās izmaksas, projektu iesniegumu vērtēšanā jāvērtē ZPI un ZI piemērošana, kā arī jānodrošina ZPI un ZI ieviešanas progresa izvērtēšana.

Regulas 2013/1303/EK 8.pants nosaka ilgtspējīgas attīstības tvērumu, kas ir vides aspekti (vides aizsardzības prasību ievērošana, resursu efektivitāte, klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanās klimata pārmaiņām, bioloģiskā daudzveidība, noturība pret katastrofām un riska novēršana un pārvaldība) un attiecas uz ESI fondiem. Savukārt Partnerības līguma Eiropas Savienības investīciju fondiem 2014. - 2020.gada plānošanas periodam sadaļa "**1.5.4. Horizontālās politikas mērķis**" paredz, ka "Atbilstoši VARAM izstrādātajām metodikām par specifiskā atbalsta mērķa ietekmi uz horizontālajām prioritātēm, detalizētāka informācija par ietekmes pakāpi, atbilstošajām specifiskajām darbībām un rādītājiem tiek noteikta nacionāla līmeņa normatīvajos dokumentos. Projektu vērtēšanas kritērijos tiks noteikta nepieciešamība vērtēt atbilstību horizontālās politikas mērķiem, nosakot kritērijus, kuriem jāatbilst, lai projekts varētu tikt apstiprināts."

2014.gada 28.marta 2014.-2020.gada plānošanas perioda ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda Pagaidu uzraudzības komitejas sēdē tika izskatīta VARAM sagatavotā metodika 2014. - 2020. gada ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanā iesaistītajiem horizontālās prioritātes "Ilgtspējīga attīstība" īstenošanas uzraudzībai. Atbilstoši šai metodikai ir paredzēts noteikt par kopējiem darbības programmas uzraudzības rādītājiem "Zaļais publiskais iepirkums" un "Zaļās darbvietas".

Līdz ar to turpmākā ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanas procesā atbilstošie rādītāji tiks iekļauti Atbildīgo iestāžu plānoto pasākumu atlases kritērijos atbilstoši ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda projektu iesniegumu atlases metodikai 2014.-2020.gadam, ko plānots apstiprināt pirmajā 2014.-2020.gada plānošanas perioda ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda Uzraudzības komitejas sēdē.

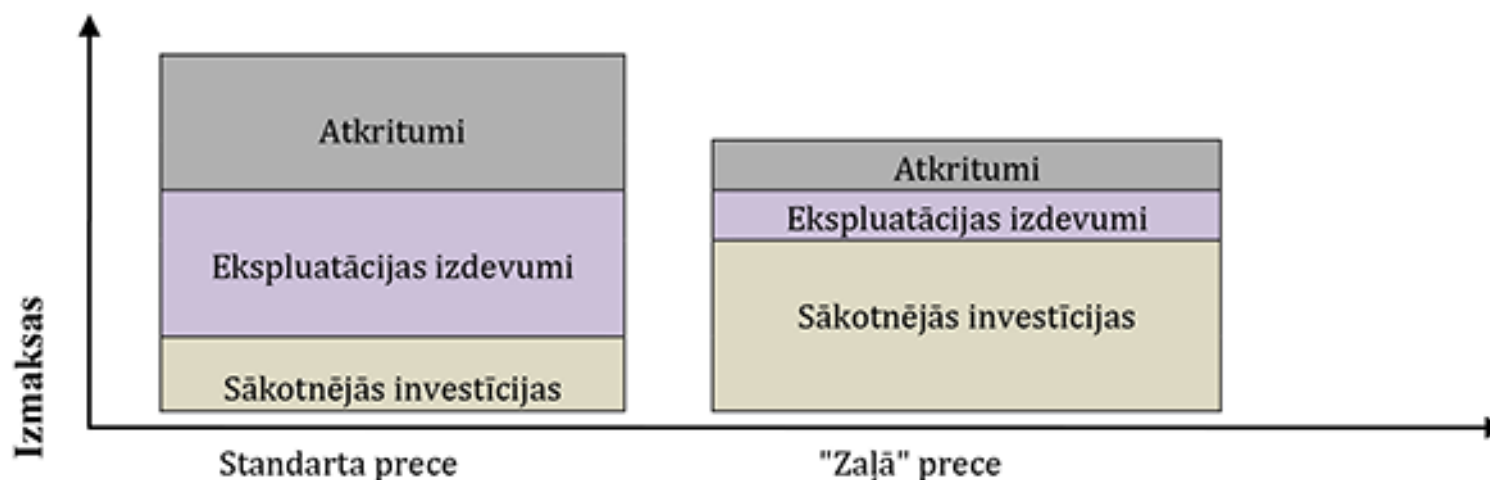
1.4. Dzīves cikla izmaksas (DZCI)

Bieži vien lēmumus par iepirkuma līguma slēgšanu vēl joprojām pieņem, balstoties uz iepirkuma cenu, taču izmaksas, kas var rasties daudzu produktu un darbu ekspluatācijas un utilizācijas laikā, arī var būt ļoti nozīmīgas, piemēram, enerģijas patēriņš, apkope, bīstamu materiālu utilizācija. Dzīves cikla izmaksu ņemšana vērā iepirkuma procesā ir pilnībā ekonomiski pamatota.²¹ Energoefektīvu iekārtu iegāde ne tikai samazinās uzturēšanas izmaksas, bet arī mazina radīto ietekmi uz vidi.

Visizplatītākais maldīgais priekšstats par ZPI ir, ka zaļie jeb videi draudzīgie produkti maksā vairāk. Tomēr, papētot rūpīgāk, tā ne vienmēr izrādās patiesība. Lai gan daudzos gadījumos (tomēr noteikti ne visos) zaļākajai alternatīvai ir augstāka cena, analizējot visas izmaksas (visā preces aprites jeb dzīves ciklā), kopumā zaļākā prece var izrādīties lētāka. Ja pasūtītājs vēlas noskaidrot, kuras preces ir visrentablākās (saimnieciski visizdevīgākās), viņam, iepirkuma procedūrā pieņemot lēmumu, jālieto preces dzīves cikla izmaksu metode (pieeja).

Tas nozīmē salīdzināt ne tikai sākotnējo preces cenu, bet arī visas paredzamās izmaksas nākotnē:

- lietošanas izmaksas (enerģijas/ūdens patēriņš, plaša patēriņa preces kā tinte vai papīrs),
- uzturēšanas izmaksas,
- utilizācijas izmaksas vai tālākpārdošanas vērtība.

2. attēls Ekspluatācijas un atkritumu apsaimniekošanas izdevumu ietekme uz preces kopīgām izmaksām²²

Kā redzams 2. attēlā, sākotnēji augstākā videi draudzīgas preces cena tiek kompensēta ar daudz zemākām lietošanas un utilizācijas izmaksām. Lielai daļai preču lietošanas izmaksas veido lielu izmaksu daļu, kas būtu jāsedz pasūtītājam. Šis princips ir attiecināms uz enerģiju patērējošām precēm, tādām kā transporta līdzekļi, IT ierīces vai apgaismojuma ierīces un, protams, arī ēkas - ēkām ekspluatācijas izmaksas var veidot līdz pat 85% no to dzīves cikla izmaksām. Tas nozīmē, ka, lai gan energoefektīvas ēkas būvniecība var izmaksāt vairāk, zemāku ekspluatācijas izmaksu dēļ (piemēram, izmaksas par apkuri) tai var būt īsāks atmaksāšanās periods un augstāka investīciju atdeve.

Energoefektīvu preču gadījumā, it kā augstā iepirkuma cena bieži vien kompensējas ar lielākiem ietaupījumiem ilgtermiņā. Piemēram, vienas kompaktās fluorescentās spuldzes cena ir aptuveni 8 eur. Šīs lampas ir dārgākas kā

parastās kvēlspuldzes, bet tās kalpo 15 reizes ilgāk un patērē tikai ceturtdaļu no elektroenerģijas, ko patērētu parastā kvēlspuldze. Tādēļ, lietojot šīs kompaktās fluorescentās spuldzes, šo spuldžu dzīves cikla laikā ir iespējams krietni ietaupīt.

Lai pasūtītājs saņemtu precīzu paredzamo izmaksu atainojumu, svarīgi ņemt vērā preces dzīves cikla ilgumu - jo ilgāk prece ir derīga, jo retāk ir nepieciešams to nomainīt, kas arī var veiksmīgi ļaut ietaupīt.

1.5. Ekomarķējums un tā nozīme

Ekomarķējums ir brīvprātīgs produktu vai pakalpojumu deklarāciju veids, ar kura palīdzību ražotāji un pakalpojuma sniedzēji standartizētā veidā informē pircējus par produkta mazāku nelabvēlīgu ietekmi uz vidi kā citiem produktiem šajā produktu/ pakalpojuma preču grupā.

Ekomarķējuma zīmes īpašnieks, parasti, nevalstiska vai valstiska organizācija, izstrādā prasības (kritērijus) ekomarķējuma zīmes lietošanas atļaujas iegūšanai, ņemot vērā produkta (pakalpojuma) ietekmi uz vidi svarīgākajās jomās (gaiss, ūdens, bioloģiskā daudzveidība u.c.) visā tā dzīves ciklā, pamatojoties uz pārbaudītu zinātnisku informāciju. Katrai preču grupai tiek izstrādāti savi kritēriji ar mērķi samazināt būtiskākās ietekmes uz vidi. Pati zīmes īpašniece vai arī neatkarīgs auditors pārbauda ekomarķējuma zīmes lietošanas atļaujas pretendenta atbilstību šīm prasībām, pirms izsniedz atļauju zīmes izvietojumam uz produkta, apstiprinot šo atļauju ar sertifikātu.

Šobrīd ir pieejamas daudzas un atšķirīgas ekomarķējuma zīmes. Ir tādas zīmes, kas orientējas tikai uz noteiktām ietekmes jomām (piemēram, Enerģijas zvaigzne - Energy Star) vai aptver plašu ietekmi uz vidi visā dzīves ciklā (Eiropas Savienības ekopuķīte). Dažādu zīmju prasības atšķiras, tāpēc, izvēloties ekomarķējuma zīmes izmantot ZPI, jānoskaidro šīs zīmes prasību atbilstība zaļā iepirkuma mērķiem.

Saistībā ar ZPI pielietotajām prasībām ekomarķējumu var izmantot divos atšķirīgos veidos:

- lai palīdzētu izstrādāt tehniskās specifikācijas iepirkamo preču vai pakalpojumu īpašību noteikšanai;
- lai pārbaudītu atbilstību šīm prasībām, uzskatot produktam vai pakalpojumam izsniegto sertifikātu par noteiktu ekomarķējuma zīmi kā vienu no pierādījumiem, kas apliecina atbilstību tehniskajām specifikācijām.²³

Eiropas Savienībā populārākās zīmes, kam ir stingras prasības to lietošanas atļaujas iegūšanai, norādīti zemāk. Šo zīmju kritēriji ir publiski pieejami un izmantojami zaļā iepirkuma prasību izstrādē.

Kā piemēri minami:

Eiropas ekomarkējums (*European Ecolabel*)

Eiropas ekomarkējuma sistēmu **1992. gadā izveidoja Eiropas Komisija, lai veicinātu tādu preču ražošanu un patēriņu, kas visā dzīves ciklā ir saudzīgāki videi**

Skat.: <http://eco-label.com/>;

<http://www.lva.gov.lv/eko/index.htm>.

Ziemeļu gulbis (*Nordic Swan*)

Ziemeļvalstu marķējums, ko izsniedz Ziemeļvalstu padome.

<http://www.svanen.nu/Eng/default.asp>

Zilais eņģelis (*Blauer Engel*)

Vācijas vides marķējums (kopš 1978. gada).

www.blauer-engel.de

Enerģijas zvaigzne (*Energy Star*)

ASV Enerģijas departamenta un Vides aizsardzības aģentūras programma. Biroja tehnika ar zemu enerģijas patēriņu visā pasaule tiek marķēta ar šo zīmi. ES valstīs šo marķējumu ir iespējams iegūt brīvprātīgi kopš 2002.gada sākuma.

www.eu-energystar.org

TCO

Zviedrijas vides un ergonomikas marķējums (attiecas tikai uz biroja aprīkojumu). Marķējums ietver prasības, kas skar ergonomiku, jaudas patēriņu, emisijas un ekoloģiju. Uzsvārs tiek likts uz darba drošību. Enerģijas kritēriji ir vairāk vai mazāk līdzīgi kā "Enerģijas zvaigzne".

Mājas lapa: www.tcodevelopment.com

Citas ekomarķējumu shēmas pieejamas Pasaules Ekomarķējuma tīkla (*Global Eco-labelling Network*) mājas lapā (www.gen.gr.jp/product.html).

ES Energomarķējums (apgaisojums un sadzīves tehnika), Transportam (Izmešu emisiju standarti, ES riepu marķējums).

1.5.1. Ieguvumi veicot ZI un ZPI

ZI un ZPI veikšana ir uzskatāma par nozīmīgu instrumentu ilgtspējības attīstības veicināšanai. Ar to iespējams:

- **Finansiāli ietaupījumi** - energoefektīvas, ūdeni vai citus dabas resursus taupošas preces, pakalpojumi un būves krietni samazina to ekspluatācijas izmaksas. Videi draudzīgas preces parasti saistās arī ar zemākām to utilizācijas izmaksām pēc ekspluatācijas laika beigām.

- **Efektīva vides un veselības politikas mērķu sasniegšana** - ZI un ZPI var kļūt par vienu no izmaksu ziņā efektīvākajiem instrumentiem, lai sasniegtu valsts vai pašvaldību vides vai veselības politikas mērķus. Piemēram, regulāri atjaunojot pilsētas sabiedriskā transporta autoparku ar zemu emisijas līmeņu autobusiem, tiek dots ieguldījums gaisa kvalitātes uzlabošanā pilsētā.

- **Efektīva sociālo mērķu sasniegšana** - ar pakalpojumu iepirkuma palīdzību, uzstādot stingras prasības, iespējams panākt darba apstākļu uzlabojumus, piemēram, nodrošinot efektīvu un videi draudzīgu telpu uzkopšanas pakalpojumu.

- **Inovatīvu risinājumu veicināšana** - regulāri sadarbojoties ar preču un pakalpojumu piegādātājiem, tiek veicinātas preču un pakalpojumu tirgus izmaiņas videi draudzīgākā virzienā.

- **Iedzīvotāju atbalsta stiprināšana** - konsekventi īstenoti videi draudzīgi risinājumi ir viens no veidiem, kā panākt iedzīvotāju atbalstu valsts un pašvaldību iestāžu darbam.

- **Globālais ieguldījums** - ar zaļā iepirkuma palīdzību tiek dots ieguldījums, piemēram, CO₂ emisiju samazināšanā vai tropisko mežu saglabāšanā.

Lielbritānijā ir aprēķināts, ka veicot ZPI, ir iespējams ietaupīt vairāk nekā 27 miljardus *euro* no gada budžeta izdevumiem²⁴. Tomēr ZPI veicināšana var tikt skatīta ne vien kā veids budžeta līdzekļu taupīšanai ilgtermiņā, bet arī kā instruments klimata pārmaiņu mazināšanai. Siltumnīcefekta gāzes ir primārais iemesls globālajai sasilšanai. Par vienu no būtiskākajām SEG tiek uzskatīta CO₂, kuras emisija 60 % no kopējā apjoma ir saistīta ar antropogēno darbību. Tāpēc vides un klimata jomā gaidāmie izaicinājumi prasa saskaņotu un sistemātisku pieeju CO₂ emisiju samazināšanā. Tai ir jābūt ne vien saistītai ar emisiju samazināšanu ražošanas līmenī, bet arī patērētāja līmenī, kur SEG samazinājumu var ietekmēt produktu un pakalpojumu patēriņš, kā, piemēram, energoefektivitātes palielināšana (uzlabota publisko ēku energoefektivitāte, energoefektīvāku biroja iekārtu iepirkums, energoefektīvāku automašīnu iepirkums sabiedriskā transporta uzņēmumos u.c.).

Preču dzīves ciklā galvenās CO₂ emisijas saistās ar transportēšanas pārvadājumiem. Veicot ZI un ZPI iespējams, ne vien samazināt CO₂ emisijas, bet arī veicināt vietējās produkcijas atbalstīšanu. Pamatojoties uz uzņēmuma *PricewaterhouseCoopers* ziņojumu, vidējais CO₂ emisiju samazinājums, kas panākts ar ZPI, ir robežās no 9% Vācijā līdz 49% Nīderlandē (vidēji ES 25 %), tomēr kopumā CO₂ samazinājums variē katrā sfērā.²⁵

Ieviešot ZPI kā labas prakses piemēru, ir iespējams līdz ar CO₂ emisiju samazinājumu mazināt arī piesārņojumu (eitrofikācijas samazinājums, izvēloties bioloģiskās lauksaimniecības produktus), veicināt dabas resursu saglabāšanu (tādu izstrādājumu iepirkums, kas izgatavoti no otrreizēji pārstrādātiem materiāliem, papīra izmantošanas samazināšana, pērkot printerus, kas nodrošina drukāšanu uz abām lapas pusēm; vairākfunkciju ierīču izmantošanas veicināšana), kā arī veicināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu (piemēram, "zaļās" elektroenerģijas iepirkums, biodeģvielas vai ar biodeģvielas piejaukumu izmantošana sabiedriskajam transportam)²⁶.

2. Stratēģiskie virzieni, ietvars

ZI un ZPI netiek veikts Latvijā pietiekamā apjomā, tāpēc ir vajadzīga sistemātiska pieeja problēmas risināšanai. Lai uzlabotu sniegumu ZI un ZPI jomā prakse liecina, ka ir nepieciešama visu valdības līmeņu iesaiste un motivācija publiskā sektora un sabiedrības ilgtspējīga patēriņa un ražošanas veicināšanā.

ZPI kritēriji jāpiemēro tām preču, pakalpojumu grupām, kuras jau šobrīd ir pieejamas e-iekirkumu katalogos "zaļajā" sadaļā (piemēram, ekodator tehnika, biroja papīrs, dažādas saimniecības preces u.c.), kā arī tām grupām, kurās pēc IUB statistikas datiem jau šobrīd tiek īstenots ZPI (celtniecības darbi, transports, tīrīšanas pakalpojumi). ZPI kritērijus var

piemērot arī preču grupām, kurām pēc statistikas datiem ir atbilstošs potenciāls (pārtikas produkti, dzērieni, biroja un skaitļošanas tehnika, atkritumu tīrīšanas un vides pakalpojumi, u.c.).

ZI VP mērķis ir nodrošināt, ka sākot ar 2015.gadu iepirkumi, kas tiek plānoti no valsts budžeta un kuriem tiek piemērots ZI, sasniedz vismaz 15% finansiālā izteiksmē no kopējā valsts un pašvaldību iestāžu veikto iepirkumu apjoma, 2016.gadā 20% un 2017.gadā 30%, ka ZI un ZPI prasības tiek piemērotas un integrētas ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanas procesā.

ZI VP mērķa sasniegšanai ir izvirzīti 3 rīcības virzieni:

A Institucionālās sistēmas un normatīvās bāzes pilnveidošana

B Metodiskā vadība un uzraudzība

C ZI un ZPI popularizēšana

Ir nepieciešams **pilnveidot institucionālo sistēmu un normatīvo bāzi** (rīcības virziens A), kas nodrošinātu tiesisko regulējumu un obligātu pasākumu realizēšanu ZI un ZPI veikšanai. Sasniegto rezultātu kontrolei ir paredzēts izveidot monitoringa un novērtēšanas sistēmu, kas sekmētu esošās sistēmas uzlabojumus, padarītu pieejamus rezultātus plašākai publikai. Ir nepieciešams nodrošināt **metodisko vadību un uzraudzību** (rīcības virziens B), lai sniegtu informāciju par ZPI un ZI kritēriju piemērošanu citām valsts un pašvaldību institūcijām. Lai veicinātu izpratni un sabiedrības vides apziņu, kā arī atvieglotu ZPI veikšanu valsts pārvaldē, valsts un pašvaldības iestādēm un komersantiem, tiks **popularizēts ZI** (rīcības virziens C), tādējādi nodrošinot ZI plašāku izplatību.

ZI VP izpildi koordinē VARAM, bet īstenošanā ir iesaistītas visas ministrijas, IUB, VRAA un VPVB. Kā mērķauditorija ir paredzēta valsts pārvalde, valsts un pašvaldību iestādes (piemēram, skolas un bērnudārzi) un komersanti (piemēram, ēdināšanas pakalpojumu sniedzēji un būvkomersanti), uzsvāru liekot uz valsts budžeta līdzekļu t.s. ES fondu finansējuma izmantotājiem.

Lielākajai daļai ZI VP pasākumu realizēšanai nav nepieciešams papildu finansējums, un tas tiks īstenots esošā budžeta ietvaros. Papildu finansējums ir nepieciešams semināru un apmācību organizēšanai, ekomarkējuma atpazīstamības uzlabošanai, vides vadības sistēmu un energopārvaldības sistēmu ieviešanas veicināšanai un dzīves cikla izmaksu novērtēšanas metodikas izstrādei, kam ir paredzēts piesaistīt Latvijas vides aizsardzības un ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļus.

2.1. Zaļā iepirkuma un zaļā publiskā iepirkuma ieviešana Latvijā.

Latvijā ZPI veicināšana tiešā un netiešā veidā ir noteikta tādos politikas plānošanas dokumentos kā:

- Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam (Latvija 2030), nosakot, ka: "Valsts un pašvaldību iepirkumu konkursu kritērijos būtu jāiekļauj energoefektivitāte un produktu dzīves cikla analīzes apsvērumi";
- Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2014. - 2020. gadam "NAP 2020" ietvaros noteikts, ka ir jānodrošina: "Energoefektīvu un ekoloģiskas izcelsmes preču un pakalpojumu ("Zaļais publiskais iepirkums") plašāka nodrošināšana publiskajos iepirkumos";
- Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas izstrādātajās "Vides politikas Pamatnostādnēs 2014. - 2020. gadam" kā viens no veicamajiem uzdevumiem vides politikas mērķu sasniegšanai ir ZPI veicināšana.

Latvijā par zaļo iepirkumu plašākā mērogā sāka runāt 2006.gadā pateicoties SIA "Ekodoma" realizētajiem IEE (*Intelligent Energy Europe*) projektiem par energoefektīva iepirkuma tēmu. Pirmais EK projekts par zaļo iepirkumu, kurā "Ekodoma" darbojās kā partneris no Latvijas, bija "Green Labels Purchase" (2006. - 2008.gads). Projekta mērķis bija palielināt enerģijas marķējumu izmantošanas īpatsvaru iepirkumu procedūrās valsts un nevalstiskajā sektorā, izstrādāt standartizēto instrumentu zaļā iepirkuma veikšanai un definēt un pārvarēt galvenās barjeras, kas kavē zaļā iepirkuma pielietošanu iepirkuma procedūrās.²⁷ Otrs ar zaļo iepirkumu saistītais projekts "Buy Smart" sākās 2009.gadā un kalpoja kā "Green Labels Purchase" projekta turpinājums. Šī projekta ietvaros tika turpināts darbs ar pirmā projekta ietvaros izstrādātajām vadlīnijām un instrumentiem, tika veikta zaļā iepirkuma popularizēšana valsts un nevalstiskajā sektorā, organizējot apmācības, nodrošinot konsultācijas un sniedzot atbalstu, īstenojot iepirkumus²⁸. No 2012. gada līdz 2014. gadam SIA "Ekodoma" piedalījās projektā "Buy Smart+", kas ir turpinājums Buy Smart projektam.

Latvijā 2008. gadā Vides ministrijas koordinēta starpministriju un pieaicināto ekspertu darba grupa izstrādāja ziņojumu "Informatīvais ziņojums par ieteikumiem zaļā publiskā iepirkuma veicināšanai valsts un pašvaldību institūcijās un ieteikumiem videi draudzīgas būvniecības veicināšanai", iekļaujot iepriekš minētos SIA "Ekodoma" realizēto projektu rezultātus. Dokumentā tika analizēta situācija Latvijā citu ES dalībvalstu kontekstā un izteikti priekšlikumi ZPI veicināšanai²⁹:

- *Ieteikumi zaļā publiskā iepirkuma veicināšanai valsts un pašvaldību institūcijās.* Ieteikumi sastāv no 3 neatkarīgām sadaļām: katrā no tām skartas problēmas, ar kurām parasti sastopas publisko iepirkumu veicēji valsts un pašvaldību

institūcijās, un parādīti iespējamie risinājumi ZPI ieviešanai. Ieteikumus noslēdz pielikumu sadaļa ar potenciālajam lietotājam nepieciešamo informāciju.

• *Ieteikumi videi draudzīgas būvniecības veicināšanai.* Ieteikumi domāti būvdarbu iepirkumiem, tai skaitā ar būvdarbiem saistītajiem pakalpojumiem. Tie attiecas uz projektēšanas, būvdarbu, būvju ekspluatācijas un nojaukšanas posmu. Katrā no šiem posmiem tiek apskatītas iespējas ietvert vides kritērijus. Kritēriji attiecas uz enerģijas patēriņu, atjaunojamo enerģijas resursu izmantošanu, būvniecībā izmantotajiem materiāliem un izstrādājumiem, atkritumu saimniecību un ūdens saimniecību, kā arī citiem aspektiem, kas saistīti ar būvniecības ietekmi uz vidi, arhitektu pieredzi, uzraudzību un lietotāja aspektus ieskaitot.

Minētos ieteikumus ZPI veicināšanai VARAM izmantojusi KPFI finansēto projektu atklātajos konkursos, kopš 2009. gada ZPI ietverot konkursu nolikumos kā vienu no projektu iesniegumu vērtēšanas kritērijiem. Šo iniciatīvu atzinīgi novērtējusi arī EK³⁰.

ZI un ZPI veicināšanai ir veiktas arī citas aktivitātes, piemēram, IUB mājaslapā balstoties uz VARAM izstrādātajiem ieteikumiem ir izveidota atsevišķa sadaļa "Zaļais iepirkums"³¹. IUB īstenoti semināri, kuros sniegts skaidrojums par ZPI veikšanu. Biedrība "Zaļā Brīvība" 2006. gadā izdeva "Zaļā iepirkuma rokasgrāmatu"³². Savukārt par ekomarķējumu piešķiršanu atbildīgās iestādes VPVB mājaslapā izveidota sadaļa "Ekomarķējums"³³, kurā atrodama informācija par tām preču un pakalpojumu grupām, kas ietvertas Eiropas ekomarķējuma (t.s. *Eiropuķītes*) sistēmā.

2010.gadā VRAA pārraudzībā esošajā EIS tika iekļauti "zaļie" katalogi, kas arī veicina ZPI veikšanu. EIS ir tādi "zaļie" katalogi kā:

- videi draudzīgi veļas, trauku un grīdas mazgāšanas līdzekļi;
- videi draudzīgi universālie, logu stiklu un sanitāro mezglu tīrīšanas līdzekļi;
- videi draudzīgi vienreizlietojamie trauki;
- videi draudzīgi atkritumu maisi;
- tualetes papīrs un dvieļi no otrreizēji pārstrādātas šķiedras;
- energoekonomiskās un LED spuldzes;

- atkārtoti uzlādējamās baterijas;
- *eko* datori (EPEAT);
- biroja papīrs no otrreizēji pārstrādātas šķiedras;
- atjaunotie drukas iekārtu piederumi;
- *eko* reprezentācijas preces.

Līdzšinējā pieredze liecina, ka preču iekļaušanās iepirkumu procedūrā norisinās atšķirīgi. Kā veiksmīgs piemērs minams *eko* datori EPEAT, savukārt bioloģiskās pārtikas iekļaušanās EIS ir mazāk veiksmīga.

2.2. Zaļā iepirkuma/zaļā publiskā iepirkuma darbība

IUB regulāri apkopo informāciju par PIL, Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likums un Aizsardzības un drošības jomas iepirkumu likums ietvaros veiktajiem iepirkumiem. Latvijā nav izveidota speciāla ZI un ZPI uzskaitē, tāpēc, lai identificētu iepirkumus, kuros ir izmantoti ZI un ZPI kritēriji, tiek ņemts vērā, vai pasūtītājs ir atzīmējis, ka iepirkumā ir izmantotas vides aizsardzības prasības. Atzīmēšana notiek pēc pasūtītāja ieskatiem.

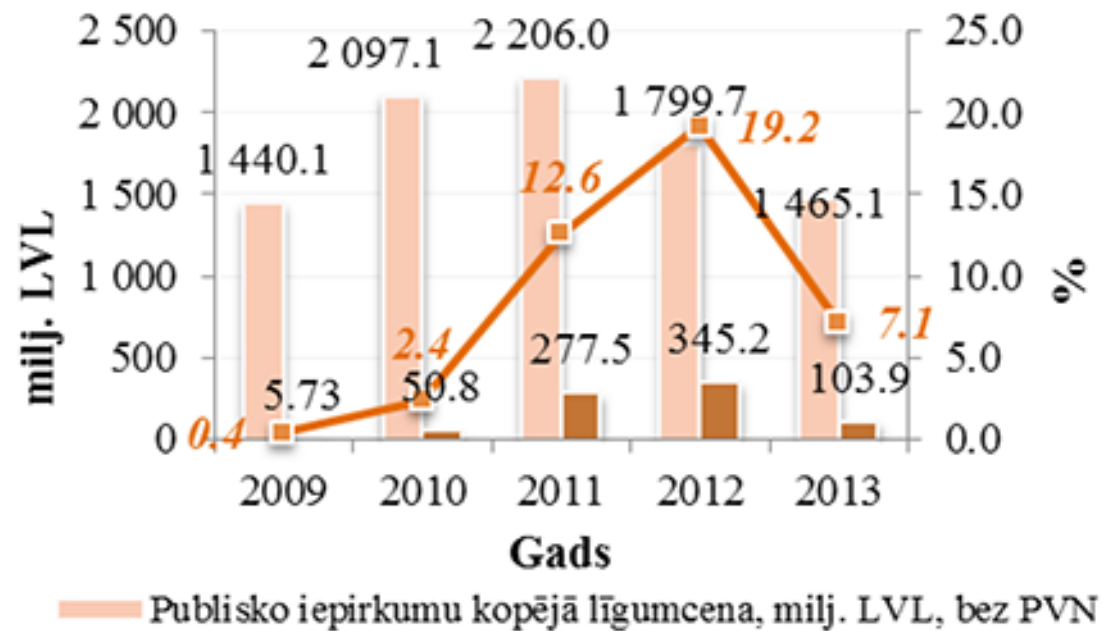
Sadarbībā ar IUB ir apkopota informācija par kopējo publisko iepirkumu skaitu un to publisko iepirkumu publikāciju skaitu, kurās ir izvirzītas vides aizsardzības prasības, kā arī publisko iepirkumu publikāciju līgumcēnām laika posmā no 2009. - 2013.gadam (3. un 4.attēls).

3.attēls. Publisko iepirkumu publikāciju skaits Latvijā no 2009. - 2013.gadam (pēc IUB sagatavotās informācija)

34

Iepirkumu skaits, kuros ir izvirzītas vides prasības, pieaugums sācies 2009.gadā, maksimumu (763 publikācijas jeb 5,3% no visa publikāciju skaita) sasniedzot 2011.gadā, kas galvenokārt saistāms ar KPFI (3. attēls). Kā jau minēts iepriekš KPFI konkursu nolikumos kā viens no vērtēšanas kritērijiem tika izvirzīts ZPI prasību ievērošana. Kopumā KPFI projektu ietvaros ir piešķirti vairāk kā 165 milj. euro. Tomēr pēdējos gados vērojams ZPI procentuālā īpatsvara samazinājums (3,9%), kas saistāms ar mazāku jauno KPFI konkursu skaitu attiecīgajos gados.

4. attēls. Publisko iepirkumu kopējā līgumcena Latvijā no 2009. - 2013. gadam, milj. Ls, bez PVN (pēc IUB sagatavotās informācijas)

No 2009. līdz 2012.gadam ir palielinājusies to iepirkumu vērtība, kuros izvirzītas vides aizsardzības prasības. 2012.gadā publisko iepirkumu īpatsvars, kuros var dēvēt par "zaļiem", sasniedza 19% (salīdzinot ar 2009.gadu rādītājs pieaudzis par 13%). Tomēr 2013.gada rādītāji liecina, ka līgumcenas un publisko iepirkumu, kuros izvirzītas vides aizsardzības prasības, īpatsvars ir strauji samazinājies (7,1 %).

Norādītie iepirkumi, kuros izvirzītas vides prasības galvenokārt ir iepirkumi, kuriem piemērots CPV (*Common Procurement Vocabulary - kopējā iepirkuma vārdnīca*) klasifikatora kods 3400000-7 "Transporta iekārtas un palīgiekārtas transportēšanai", 45000000-7 "Celtniecības darbi", 90000000-7 "Notekūdeņu, atkritumu, tīrīšanas un vides pakalpojumi" un 7000000-0 "Lauksaimniecības, mežsaimniecības, dārzkopības, akvakultūras un biškopības pakalpojumi".

2.3. Būtiskākās problēmas zaļā iepirkuma un zaļā publiskā iepirkuma plašākai izmantošanai

Līdz šim apkopojums par ZPI ieviešanas problēmām iekļauts "Informatīvajā ziņojumā par ieteikumiem zaļā publiskā

iepirkuma veicināšanai valsts un pašvaldību institūcijās un ieteikumos videi draudzīgas būvniecības veicināšanai". Tajā identificēta virkne specifisku barjeru, kas līdz šim kavējušas ZPI ieviešanu un kopumā sakrīt ar EK paziņojumā COM(2008) 400³⁵ minētajiem šķēršļiem. Vairums no tiem ir aktuāli arī šodien. Nosacīti šķēršļus ZI un ZPI ieviešanā var iedalīt 5 grupās: informācijas un motivācijas, ekonomiskie, tiesiskie, organizatoriskie un tehniskie.

Informācijas un motivācijas šķēršļi

Latvijā lielākā daļa iepirkuma veicēji nav informēti un izglītoti pietiekamā līmenī par videi draudzīgām precēm un pakalpojumiem un to sabiedrisko labumu. Trūkst zināšanu par patēriņa radīto ietekmi uz vidi, kā arī par vides politiku Latvijā un ES kopumā.

Ekonomiskie šķēršļi

Latvijā videi draudzīgu preču tirgus nav attīstīts, tāpēc "zaļo" produktu cenas ir augstākas nekā līdzīgām konvencionālām precēm. Jaunas preces bieži prasa to lietotāju uzvedības modeļa maiņas. Ir nepieciešams vairāk laika un līdzekļu, kā arī nepieciešams mainīt visu darba vidi sakarā ar preču nesavietojamību. Ierobežotais valsts un pašvaldību budžeta finansējums iepirkumu veikšanai.

Tiesiskie šķēršļi

Normu piemērošana ir neskaidra - bieži nav saprotams, vai vides pārvaldes sistēmu un vides marķējumu iekļaušana atlases kritērijos ir pilnībā likumīga un netiks apšaubīta no uzraudzības institūciju puses. Normatīvajos aktos ir ļoti specifiski aprakstīti daži tiesiskie aspekti un kritēriji, tomēr visi ZPI aspekti nav pietiekami skaidri definēti.

Nav izveidota monitoringa sistēma par ZI un ZPI, tādejādi nav iespējams adekvāti kontrolēt esošo situāciju, ieviest atbilstošu politiku.

Tāpat trūkst vienotas vispār pieņemtās preču dzīves cikla novērtējuma metodikas. Preču dzīves cikla novērtējums būtu jāizmanto par pamatu, nosakot preču ietekmi uz vidi "no šūpuļa līdz kapam".

Organizatoriskie šķēršļi

ZPI veicināšanai var tikt izmantotas gan centralizētas, gan decentralizētas organizatoriskās sistēmas. Decentralizētas pieejas gadījumā ir nepieciešams apmācīt visus darbiniekus, kas veic iepirkuma procedūru, līdz ar to, ja netiek nodrošināta

pietiekama apmācība, ZPI pielietošana var kļūt haotiska un nekoordinēta.

Trūkst sadarbība starp dažādām iestādēm un komersantiem. Saskaņotas paraugprakses apmaiņas un tīklojuma trūkums starp iestādēm un komersantiem ir atzīts par šķērslī plašākai ZPI īstenošanai.

Tehniskie šķēršļi

Budžeta plānošanas perioda ietvaros, kas parasti ir trīs gadi, var nebūt iespējams novērtēt ilgtermiņa ieguvumus, kuri rodas veicot ZPI. Līdz ar to bieži vien tiek dota priekšroka pēc iespējas lētākiem produktiem, kuru īstermiņa efektivitāti ir vieglāk atainot budžetā.

Preču nesavietojamība - iepērkot jaunas preces, tās nevar lietot kopā ar jau esošo aprīkojumu, kā arī var saskarties ar rezerves daļu trūkumu.

EIS sistēmā nav pietiekams "zaļo" katalogu klāsts, tādejādi ierobežojot ZI un ZPI plašāku veikšanu.

3. Rīcības virzieni un pasākumi zaļā iepirkuma veicināšanai

Tabulā atspoguļoti ZPI veicināšanas rīcības virzieni un konkrēti pasākumi mērķa sasniegšanai.

Noteiktais mērķis	nodrošināt, ka sākot ar 2015.gadu iepirkumi, kas tiek plānoti no valsts budžeta un kuriem tiek piemērots ZI, sasniedz vismaz 15% finansiālā izteiksmē no kopējā valsts un pašvaldību iestāžu veikto iepirkumu apjoma, 2016.gadā 20% un 2017.gadā 30%, ka ZI un ZPI prasības tiek piemērotas un integrētas ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanas procesā.			
Rīcības virziens mērķa sasniegšanai	A Institucionālās sistēmas un normatīvās bāzes pilnveidošana			
Uzdevumi un pasākumi izvirzītā mērķa sasniegšanai	Izpildes termiņi	Atbildīgā institūcija un iesaistītās institūcijas	Tiešie darbības rezultāti	Paredzētais finansējums un tā avoti
A1 Izstrādāt MK noteikumus, kas regulē ZI un ZPI piemērošanas kārtību, uzraudzības monitoringu, izstrādāt dzīves cikla izmaksu	2015 IV cet.	VARAM, ZM, FM	MK noteikumi, kas nosaka ZPI identificēšanas un veikšanas kārtību, kā arī paredz monitoringa sistēmas	Esošā budžeta ietvaros

novērtējumu noteiktām preču grupām			izveidi	
A2 Sagatavot MK rīkojumu ar prasību par obligātu gada laikā sasniedzamo ZPI īpatsvaru kopējā veiktā iepirkuma apjomā tiešās pārvaldes iestādēm	2015 III cet. Ikgadēji	VARAM	ZPI īpatsvars no kopējā iepirkuma ikgadējā apjoma tiešās pārvaldes iestādēm sastāda 30%	Esošā budžeta ietvaros
A3 Papildināt vadlīnijas ZI un ZPI noteiktām preču un pakalpojumu grupām pamatkritēriju iekļaušanai iepirkuma konkursos	2015 IV cet.	VARAM, IUB	Vadlīnijas, tehnisko specifikāciju un kritēriju izstrādes paraugs noteiktām preču un pakalpojumu grupām.	Esošā budžeta ietvaros
A4 Ikgadēji līdz 1.maijam sagatavot un iesniegt informatīvo ziņojumu par ZI un ZPI realizēšanu tai skaitā publiskajā pārvaldē	2015 II cet. Ikgadēji	VARAM, VRAA, IUB	Katru gadu tiek sagatavots informatīvais ziņojums, kurā tiek apkopots līdz šim paveiktais gada laikā.	Esošā budžeta ietvaros
A5 Nodrošināt EIS plašāku "zaļo" katalogu klāstu	2016 IV cet.	VARAM, VRAA	Aktualizēts EIS	Esošā budžeta ietvaros
A6 Nodrošināt, ka nosakot izdevīgāko piedāvājumu, var ņemt vērā dzīves cikla izmaksas, nepieciešamības gadījumā sagatavojot izmaiņas atbilstošos normatīvos aktos	2016 II cet.	VARAM, IUB	Iespējams pielietot dzīves cikla izmaksu izvērtējumu, nosakot izdevīgāko piedāvājumu.	Esošā budžeta ietvaros
Rīcības virziens mērķa sasniegšanai	B Metodiskā vadība un uzraudzība			
B1 Izstrādāt vadlīnijas ZI pamatkritēriju iekļaušanai ESI fondu projektu konkursos horizontālās prioritātes "Ilgtspējīga attīstība" īstenošanai	2015 I cet.	VARAM izstrādā vispārējos principus un Vadošās iestādes tos integrē un piemēro	ZI prasības ir iekļautas ESI fondu projektu konkursos	Esošā budžeta ietvaros
B2 Rīkot regulāri metodoloģiskos				

seminārus un apmācības, komersantiem, valsts un pašvaldības iestādēm par ZI veikšanu un piemērošanu iepirkumos	2015 III; IV cet.	VARAM, iesaistot vadošās ministrijas	Valsts un pašvaldības iestāžu darbinieki, komersanti ir informēti par ZI iespējām un veikšanas un piemērošanas kārtību.	Esošā budžeta ietvaros, Projektu finansējums
B3 Izstrādāt dzīves cikla izmaksu novērtējuma modeli noteiktām preču grupām	2016 II cet.	VARAM	Dzīves cikla izmaksu novērtēšanas metodika	Projektu finansējums* ³⁶
C ZI un ZPI popularizēšana				
Uzdevumi un pasākumi izvirzītā mērķa sasniegšanai	Izpildes termiņi	Atbildīgā institūcija un iesaistītās institūcijas	Tiešie darbības rezultāti	Paredzētais finansējums un tā avoti
C1 Uzlabot ekomarķējuma atpazīstamību un veicināt vides vadības sistēmu un energopārvaldības sistēmu ieviešanu	2017 IV cet.	VARAM, VPVB	Ražotāji iegūst savai precei ekomarķējumu, palielinās to uzņēmumu, iestāžu skaits, kurās ir ieviestas vides vadības sistēmas un energopārvaldības sistēmas.	Projektu finansējums
C2 Nodrošināt regulāru ZI un ZPI sadaļas VARAM un IUB mājas lapā aktualizēšanu	2016 IV cet. un turpmāk ikgadēji aktualizēt	VARAM, IUB	Reizi ceturksnī tiek atjaunota pieejamā informācija VARAM/IUB mājas lapā saistībā ar ZPI	Esošā budžeta ietvaros
C3 Izveidot ZI un ZPI marķējumu, ZI un ZPI identificēšanas un atpazīšanas veicināšanai Latvijā	2017 IV cet.	VPVB	Ir izveidota sabiedrībā atpazīstama ZI un ZPI veicēja marķējuma zīme	Esošā budžeta ietvaros

4. Pārskata sniegšanas un novērtēšanas kārtība

VARAM ikgadēji sagatavos un līdz 1.maijam Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs iesniegs Ministru kabinetā informatīvo ziņojumu par ZI un ZPI realizēšanu, tai skaitā publiskajā pārvaldē.

Vides aizsardzības un
reģionālās attīstības ministrs *Kaspars Gerhards*

(Ministru kabineta
2015.gada 18.februāra
rīkojums Nr.83)

Zaļā iepirkuma veicināšanas plāna 2015.-2017.gadam kopsavilkums

Zaļais publiskais iepirkums ir kļuvis par vienu no Eiropas Savienības vides, klimata un enerģijas politikas prioritārajiem instrumentiem, tāpēc vides kritēriju iekļaušana iepirkumu tehniskajās specifikācijās ir prioritārs uzdevums arī Latvijā. Lai gan tiek uzsvērts zaļā publiskā iepirkuma nozīmīgums, svarīgi ir attīstīt arī vispārējo zaļo iepirkumu, veicinot ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu visos līmeņos.

2014. gada Valdības rīcības plānā noteikts, ka viens no valdības mērķiem ir izstrādāt un ieviest zaļā iepirkuma principu valsts un pašvaldību publiskajos iepirkumos, sekmējot veselīgas pārtikas un vietējo materiālu (tostarp koksnes) īpatsvara pieaugumu.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija sadarbībā ar iesaistītajām pusēm ir izstrādājusi Zaļā iepirkuma veicināšanas plānu 2015. - 2017. gadam (turpmāk - plāns), tajā raksturojot esošo situāciju, tai skaitā identificējot galvenās problēmas, kas saistītas ar zaļo iepirkumu un zaļo publisko iepirkumu, un iekļaujot konkrētus pasākumus šo problēmu risināšanai.

Plāna mērķis ir nodrošināt, ka, sākot ar 2015. gadu, iepirkumi, kas tiek plānoti no valsts budžeta un kuriem tiek piemērots zaļais iepirkums, finansiālā izteiksmē sasniedz vismaz 15 % no kopējā valsts un pašvaldību iestāžu veikto iepirkumu apjoma (2016. gadā 20 % un 2017. gadā 30 %), kā arī to, ka zaļā iepirkuma un zaļā publiskā iepirkuma prasības tiek piemērotas un integrētas Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanas procesā.

Galvenie zaļā iepirkuma un zaļā publiskā iepirkuma plašākai izplatībai identificētie šķēršļi ir informācijas, motivācijas, ekonomiskās, tiesiskās un organizatoriskās problēmas. Problēmu risināšanai un zaļā iepirkuma veicināšanai formulēti šādi rīcības virzieni: a) institucionālās sistēmas un normatīvās bāzes pilnveidošana; b) metodiskās vadības un uzraudzības nodrošināšana; c) zaļā iepirkuma popularizēšana.

Plāns izstrādāts piemērošanai būvdarbu, piegādes un pakalpojumu līgumiem atbilstoši Publisko iepirkumu likumam.

Plānu paredzēts ieviest esošā valsts kopējā budžeta ietvaros. Pasākumiem, kam nepieciešams papildu budžets, paredzēts piesaistīt Latvijas vides aizsardzības fonda un ārvalstu (Eiropas Savienības struktūrfondu) finansējumu, kā arī citu finansējumu.

Plāna izpildi koordinē Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, bet īstenošanā ir iesaistītas visas ministrijas, iepirkumu uzraudzības birojs, Valsts reģionālās attīstības aģentūra un Vides pārraudzības valsts birojs. Mērķauditorija ir valsts pārvalde, valsts un pašvaldību iestādes (piemēram, skolas un bērnudārzi) un komersanti (piemēram, ēdināšanas pakalpojumu sniedzēji un būvkomersanti), uzsvāru liekot uz valsts un pašvaldību budžeta līdzekļu, ieskaitot Eiropas Savienības fondu finansējumu, izmantotājiem.

Vides aizsardzības un
reģionālās attīstības ministrs *Kaspars Gerhards*

¹ EK, 2014. *What is GPP*. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/what_en.htm

² EK, 2011. *Videi draudzīgs "iepirkums"!* Videi draudzīga valsts iepirkuma rokasgrāmata. Luksemburga, Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs. Tiešsaiste: <http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook.pdf>

³ Testa, F., Iraldo, F., Frey, M., Daddi, T. 2012. What factors influence the uptake of GPP (green public procurement) practices? New evidence from an Italian survey. *Ecological Economics*, 82. p. 88-96

⁴ EK, 2011. Videi nekaitīga iegāde! Zaļā publiskā iepirkuma rokasgrāmata. 2. Izdevums. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook_lv.pdf

⁵ EK, 2013. *A decent life for all: Ending poverty and giving the world a sustainable future*. COM(2013) 92 final, Brussels, Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/europeaid/documents/2013-02-22_communication_a_decent_life_for_all_post_2015_en.pdf

⁶ EK, 2012. *GPP criteria waste water infrastructure Technical Background Report*. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/waste_water_tech.pdf

⁷ EK, 2005. Videi draudzīgs iepirkums! Videi draudzīga valsts iepirkuma rokasgrāmata. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/buying_green_handbook_lv.pdf

⁸ EK, 2011. Videi nekaitīga iegāde! Zaļā publiskā iepirkuma rokasgrāmata. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook_summary_lv.pdf

⁹ EK, 2008. *COM(2008) 400 galīgā redakcija*. Tiešsaiste: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0400:FIN:lv:PDF>

¹⁰ EK, 2005. Videi draudzīgs iepirkums! Videi draudzīga valsts iepirkuma rokasgrāmata. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/buying_green_handbook_lv.pdf

¹¹ EK, 2011. Videi nekaitīga iegāde! Zaļā publiskā iepirkuma rokasgrāmata. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook_summary_lv.pdf

¹² EK, 2005. Videi draudzīgs iepirkums! Videi draudzīga valsts iepirkuma rokasgrāmata. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/buying_green_handbook_lv.pdf

¹³ Direktīvas Nr. 2004/18/EK VI pielikums un Direktīvas Nr. 2004/17/EK XXI pielikums

¹⁴ EK, EU GPP criteria. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm

¹⁵ EK, Kopēšanas un grafiskais papīrs - ZPI preču un pakalpojumu lapa. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/toolkit/paper_GPP_product_sheet_lv.pdf

¹⁶ 2014. gada jūnijs

¹⁷ EK, EU GPP criteria. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm

¹⁸ Saskaņā ar Latvijas Modeļa metodoloģiju novērtēta ESF, ERAF, KF/ISPA, ES pirmsiestāšanās finanšu instrumentu Phare un SAPARD, INTERREG, ES Kohēzijas politikas 3.mērķa "Eiropas teritoriālā sadarbība" programmas (ERAF), EEZ/Norvēģijas finanšu instrumentu, kā arī Latvijas un Šveices sadarbības programmas ietekme.

¹⁹ Finanšu ministrija "Informatīvais ziņojums par Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda, Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta, Norvēģijas finanšu instrumenta un Latvijas un Šveices sadarbības programmas apguvi līdz 2014.gada 31.martam", 2014.gads

²⁰ Finanšu ministrija "Informatīvais ziņojums par Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda, Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta, Norvēģijas finanšu instrumenta un Latvijas un Šveices sadarbības programmas apguvi līdz 2014.gada 31.martam", 2014.gads

²¹ EK, *Life - cycle costing*. Tiešsaiste: <http://ec.europa.eu/environment/gpp/lcc.htm>

²² EK, *Life - cycle costing*. Tiešsaiste: <http://ec.europa.eu/environment/gpp/lcc.htm>

²³ EK, 2011. Videi nekaitīga iegāde! Zaļā publiskā iepirkuma rokasgrāmata. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook_summary_lv.pdf

²⁴ Central Government. Tiešsaiste: <https://www.gov.uk/government/policies/encouraging-businesses-to-manage-their-impact-on-the-environment>

²⁵ PricewaterhouseCoopers, 2009. *Collection of statistical information on Green Public Procurement in the EU*. Report on data collection results Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/statistical_information.pdf

²⁶ EK, 2008. Videi draudzīgs iepirkums -atšķirība, īstenojot ZPI. Ievads. Vides ģenerāldirektorāts G2, B-1046, Brisele. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/toolkit/gpp_introduction_lv.pdf

²⁷ IEE, *GreenLabelsPurchase - making a greener procurement with energy labels*. Tiešsaiste: http://www.eaci-projects.eu/iee/page/Page.jsp?op=project_detail&prid=1599

²⁸ IEE, *Buy Smart - Green Procurement for Smart Purchasing*. Tiešsaiste: http://www.eaci-projects.eu/iee/page/Page.jsp?op=project_detail&prid=1858

²⁹ Tiešsaiste:

http://www.varam.gov.lv/lat/darbibas_veidi/zalais_publiskais_iepirkums/files/text/Darb_jomas//VIDMZino_A_090109_zpi.doc

³⁰ GPP example 14, *The Latvian Ministry of Environment goes for green investments (Latvia)*. Tiešsaiste: http://ec.europa.eu/environment/gpp/case_en.htm

³¹ Iepirkumu uzraudzības birojs. Tiešsaiste: www.iub.gov.lv/.

³² Jānis Brizga, 2006. Zaļā iepirkuma rokasgrāmata. Tiešsaiste: <http://www.zb-zeme.lv/images/dokumenti/zalaisiepirkums.pdf>.

³³ Vides pārraudzības valsts birojs. Ekomarķējums. Tiešsaiste: <http://www.vpvb.gov.lv/lv/ekomarkejums/informacija>

*Paziņojumu publikāciju skaits, kuras publicētas, pamatojoties uz Publisko iepirkumu likumu (t.sk. iepirkumu publikācijas 8.¹ panta kārtībā, paziņojumu publikācijas, kuru paredzamā līgumcena ir zem Ministru kabineta noteiktajām līgumcenu robežām, kā arī paziņojumu publikācijas, kuru paredzamā līgumcena vienāda ar Ministru kabineta noteiktajām līgumcenu robežām vai lielāka) un Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likumu, kur publikācijas iepirkumu uzraudzības biroja mājas lapā tiek veiktas, ja *iepirkuma paredzamā līgumcena ir vienāda ar Ministru kabineta noteiktajām līgumcenu robežām vai lielāka*.

³⁵ EK, 2008. *Public procurement for a better environment*. COM(2008) 400 final, Brussels. Tiešsaiste: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0400:FIN:EN:PDF>

³⁶ Šeit un turpmāk - Latvijas vides aizsardzības fonda un ārvalstu palīdzības ietvaros